

bevolking niet te betalen was, wordt met cijfers uit twee bronnen onderbouwd. Dit betekent niet dat het boekje bol staat van de cijfers. Er is veel aandacht voor de kwantitatieve kant, maar waar mogelijk is dat in overzichtelijke grafieken weergegeven. Daarnaast worden de technische en sociale aspecten van het gas bijvoorbeeld ook geïllustreerd met passende en soms verrassende afbeeldingen.

Joke Batink

W. van den Hull, *Autobiografie (1778-1854)*, R. Padmos, ed. (Egodocumenten X; Hilversum: Verloren, 1996, 736 blz., ISBN 90 6550 134 7).

Met 800 manuscriptbladzijden, doorspekt met gedichten, brieven en tekeningen, heeft de te Haarlem werkzame Franse schoolmeester Willem van den Hull een van meest uitvoerige autobiografieën van de negentiende eeuw nagelaten. Het belang ervan ligt niet alleen in de precisie van de levensbeschrijving en het lokale detail. Ze levert ook een boeiende illustratie van enkele specifieke aspecten van de pre-industriële maatschappij en van bredere processen binnen een samenleving in verandering: de verhouding tussen maatschap en vriendschap, de onderlinge afhankelijkheid van ouders en kinderen, de informele hulpverlening bij ziekte, behoefte en beroepskeuze, het soms grillig verloop van het leerproces en van cultuur-overdracht, de zichtbare verwevenheid van scholing en sociale ambitie. Bovenal is het een van de eerste Nederlandse autobiografieën waarin introspectie centraal staat. Ze gaat in wezen over hemzelf, zijn verlangens, emoties, ruzies en illusies, en zijn verhouding tot anderen, veel minder over zijn werk. Dankzij Van den Hulls zelfreflectie zien we hem in het proces van herinnering de levensfase van zijn 'jeugd' uitvinden. Mooi komen ook de subtiele wegen naar voren waarlangs de gevolgen van het meedogenloze Standsdenken van de negentiende-eeuwse samenleving konden worden gepareerd, en soms zelfs gewroken, met culturele middelen en een goed ontwikkeld zelfbewustzijn. De cultuur was Van den Hulls wapen in de sociale interactie. Hij wist zich er trefzeker van te bedienen.

Willem van den Hull werd in 1778 te Haarlem geboren uit een onbemiddeld, kleinburgerlijk maar goed geschoold en goed gereformeerd milieu. Zijn vader was onderbrieffbesteller. Eerst ondermeester, toen schrijfmester bij een kostschoolhouder, vervolgens voorzanger en onderwijzer bij de Waalse kerk met enkele privé-leerlingen van goede komaf (Graafland, Elias, Van Lennep, Crommelin), kreeg hij in 1808 toestemming om aan de Oude Gracht (sedert 1819 in de Sint-Jansstraat) een eigen Franse school met kostleerlingen te beginnen. Hij onderhield er in feite ook zijn ouders mee. De school liep zo goed dat hij haar in 1822 aan zijn medewerker kon overlaten en in 1832 geheel aan hem kon overdoen. Sedertdien wijdde hij zich als rentenier aan de activiteiten van de fatsoenlijke burgerstand. Hij schreef artikelen en boeken, bekleedde wat eenvoudige maatschappelijke functies, was actief in culturele kringen en redigeerde zijn memoires (tot 1854). Hij stierf in 1858. Ondanks enkele verliefdheden kwam het niet tot een huwelijk. Van den Hull weet dat aan zijn simpele afkomst (hij viel met name op een freule De Vos van Steenwijk) en aan de slechte reputatie die hij bij sommigen had. Hij adopteerde echter de oudste zoon van zijn zuster Catharina, Hubert Willem Plaatzer, die in 1836 Van den Hulls naam aan de zijne toevoegde.

Hoewel de autobiografie keurig bij de voorgeschiedenis van de familie van zijn ouders Van den Hull en De Bell aanvangt, is Willem pas op zestigjarige leeftijd met de redactie ervan begonnen. Het is dus een vorm van retrospectie, een geconstrueerd verhaal, in feite een herwerkte versie van een thans verloren gegaan dagboek. De zeer uitvoerige behandeling van

Willems eerste 42 levensjaren draagt een sterk zelfbevestigend, soms apologetisch karakter. Hij schrijft de wrok van zich af die hem beklemde wegens pesterijen uit zijn jeugd (hij zou verantwoordelijk zijn geweest voor de dood van een vriendje), een lang conflict met de Waalse kerkenraad onder ds. Josué Teissèdre l'Ange, onenigheid met schoolopziener Adriaan van den Ende en nog zo wat grotere en kleinere ruzies. Als we zijn memoires moeten geloven grotsierde Van den Huil in conflicten. Het lijkt wel of ze zijn leven inhoud gaven en stuurden, al wordt niet helemaal duidelijk of ze nu in de sociale verhoudingen lagen ingebakken of aan zijn temperament te wijten waren. In de jaren van zijn rentenierschap kabbelen de memoires wat rustiger voort op de golven van een intensief beleefd familieleven maar verliezen ze de meerwaarde die de analyse van zijn conflicten eraan verleende.

Aan de stijl van de autobiografie valt te zien dat de auteur een schoolmeester was, gewend te schrijven, uit te leggen en te corrigeren. Met fijne ironie wijst hij op de 'fraaije stijl en zuivere taal' van een in allerberoerdst Frans geschreven briefje van nota bene de Waalse diaconie (403). In de omgang met teksten was hij superieur aan zijn tegenstanders, en daarmee haalde hij in zijn memoires zijn verhaal. Het is dan ook een plezierig leesbaar verslag geworden van een leven dat in de lokale standenmaatschappij niet erg veel voorstelde maar dat zijn spanning ontleende aan de ambities van de schrijver, zijn intens medeleven met zijn familieleden, zijn ruzies, de zekerheid dat hij met zijn maatschappelijke welstand een overwinning op het lot had behaald, en het vermogen om ook de kleinste kleinigheden te beschrijven en in de herinnering te laten rondspelen.

Het zeer uitgebreide register (687-736) bevat alle in de tekst genoemde personen, met verwijzing naar de bladzijdennummers van het manuscript (helaas niet van de publicatie) en enige persoonsgegevens. Buiten de elite gaat de identificatie vaak echter niet veel verder dan een samenvatting van wat de autobiografie zelf bevat. Kon het Haarlemse archief niet wat meer precisie bieden? Met naam en straat genoemde middenstanders moeten toch te identificeren zijn, om nog niet te spreken van predikanten, schoolmeesters en officieren?

Willem Frijhoff

V. Houben, *Van kolonie tot eenheidsstaat. Indonesië in de negentiende en twintigste eeuw* (Semaian XVI; Leiden: Vakgroep talen en culturen van Zuidoost-Azië en Oceanië, Rijksuniversiteit Leiden, 1996, xii + 287 blz., f45,-, ISBN 90 73084 17 2).

Deze door de Vakgroep talen en culturen van Zuidoost-Azië en Oceanië uitgegeven beknopte monografie vindt zijn oorsprong in het geschiedenisonderwijs aan studenten van genoemde vakgroep. De sporen hiervan zijn duidelijk zichtbaar. De afzonderlijke hoofdstukken vertonen qua stijl eenvoudige maar duidelijke formuleringen, zijn niet geannoteerd en worden met een korte lijst van geraadpleegde literatuur afgesloten. De uit negen hoofdstukken bestaande hoofdstekst wordt gevolgd door een aantal bijlagen in de vorm van bronnenteksten, die een bepaald aspect verder illustreren. Onder die bronnenteksten zijn er echter ook een paar in het Indonesisch. Nu deze monografie middels druk voor een groter publiek beschikbaar is gesteld, ware het wellicht beter geweest deze Indonesische teksten van een Nederlandse vertaling te voorzien.

Het hoofdthema van dit boek is de geschiedenis van Indonesië in de negentiende en twintigste eeuw, met de nadruk op de verhouding Nederland-Indonesië. 'Contactgeschiedenis' en uitwisseling van ideeën staan daarbij centraal. De auteur wijkt in zijn boek bewust enigszins van het bekende stramien van een presentatie van de feiten af door elk tijdvak te bezien vanuit